

Matěj

Matěj je šestiletý chlapec s diagnostikovaným intelektovým nadáním se zaměřením na matematiku. Navštěvuje běžnou integrovanou mateřskou školu. Narodil se do úplné rodiny jako prvorozený syn. Má bratra v kojeneckém věku. Oba rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní. Mimo rodičů hraje v rodině důležitou roli i babička, která Matěje často hlídá a se kterou má chlapec velmi blízký vztah.

V těhotenství neměla Matějova matka žádné zásadní komplikace, i porod proběhl v pořádku. Matka popisuje, že Matěj je z pohledu rodiny téměř bezproblémové dítě. Jediná větší obtíž spočívá v malé potřebě spánku. Odjakživa odmítá spánek po obědě a večer neusne před 22. hodinou.

Do mateřské školy chlapec nastoupil ve věku tří let. Jak tvrdí matka, *„nástup byl dost komplikovaný, často brečel a zhruba celý první rok své docházky odmítal spolupracovat s dětmi“*. Podle učitelky mateřské školy *„projevuje přecitlivělost na různá omezení, což souvisí s jeho citovou nevyzrálostí“*. S tím se pojí i další problém, který u něj učitelka pozoruje: *„Matěj se nerad věnuje činnostem, ve kterých si není jistý svým úspěchem. Velmi těžko snáší neúspěch, který pak ventiluje záchvaty vzteku nebo vzdoru“*.

V chování se u Matěje projevují značné rozdíly v respektu dospělých osob a dětí. Podle výpovědi učitelky, *„dospělé i autority respektuje bez větších problémů. Nesmíme mu ale nic nakazovat, to se vzteká. Vůči vrstevníkům se snaží spíše prosadit, a pokud jej odmítají poslouchat, vzteká se. K mladším dětem se zase chová naprosto svědomitě a zodpovědně, v kontaktu s nimi se vžívá do role pečovatele“*.

Doporučení chlapce k psychologické diagnostice iniciovala učitelka mateřské školy, která si záhy všimla nadaného chování Matěje. Edukace chlapce probíhá na základě individuálního vzdělávacího plánu. Učitelka například chystá chlapci obtížnější pracovní listy, zařazuje náročnější úkoly pro řízené činnosti v mateřské škole.

Co se týká poznávacích procesů, chlapec má výbornou paměť, která se projevuje hlavně tím, že si snadno pamatuje básničky, písničky a také místa, která s rodiči navštívil. Často je překvapuje, když si přesně pamatuje názvy míst a dokáže je do detailu popsat. Učitelka potvrzuje, že svou výbornou paměť převyšuje ostatní děti ve třídě a dále dodává: *„... tam se to nadání projevuje i tak, že má přehled, slovní zásobu větší než většina dětí a zajímá se o vše kolem sebe... což samozřejmě souvisí i s tím, že se jedná o rodinu, kdy je dítěti věnovaná maximální péče...“*. Dále o chlapcových schopnostech dodává: *„Ve srovnání s jeho vrstevníky je chlapcovo myšlení celkově organizovanější a samostatnější, projevuje se u něj i schopnost kombinovat, třdit či plánovat. Je schopen u různých předmětů či věcí vidět společné a rozdílné rysy a vnímat celek jako soubor detailů. Chápe vztahy příčiny a následku. Umí počítat do sta, má jasnou představu o číslech, vzdálenostech a jiných mírách... Umí poznávat hodiny a dokáže třeba odhadnout, jak dlouho mu nějaká činnost trvala nebo bude trvat.“*

Rodiče si také všímali faktu, že ve vývoji byl Matěj vždy o něco napřed oproti svým vrstevníkům. *„Nové věci se nejraději učil sám, hledal si své cesty řešení a poznávání, často odmítá pomoc dospělých při řešení problémů a raději se trápí nad řešením, dokud na něj nepřijde sám. Také špatně snáší, když má přesnou představu, jak má něco vypadat a nedokáže to nakreslit tak, jak by chtěl. Potom jde s velkým sebezapřením hrdost stranou a obtěžuje manžela, aby mu například narysoval přesné a pravidelné geometrické tvary, které on zatím nesvede“*.

Učitelka mateřské školy popisuje: *„U Matěje je možné sledovat samostatnost, vydrží delší dobu sám a umí se zabavit. Zájem o poznávání nových věcí a učení se novým informacím je ovšem spíše etapovou záležitostí. Mívá období, kdy jej nové věci zajímají, dělá velké pokroky ve svém vědění, a potom nastává útlum, při kterém se rozdíly v jeho schopnostech a ve schopnostech jeho vrstevníků vyrovnávají, mnohdy začne i za svými vrstevníky zaostávat. I tak ale stále převyšuje vrstevníky svým rozsahem pozornosti, schopností zaměřovat pozornost selektivně a také značnou zvědavostí“*. Jeho matka v této souvislosti dodává: *„... hodně se ptá, nosí knížky a časopisy, ať to přečteme a vysvětlíme, sám zkouší dělat věci, které dělám já a manžel.“*

„Je schopen soustředit se na více věcí najednou. Musí být ale pro činnosti motivován. Jakmile mu motivace chybí, činnosti střídá a nudí se. Rád zkouší nové věci, které vidí u nás. V soustředění mívá problém, pokud mu daný problém nejde vyřešit rychle. Potom spíše od problému odbíhá, ale nedá mu to a neustále se k němu vrací. Pokud příliš dlouho nenachází řešení, vzteká se.“

U Matěje se také projevuje bohatá fantazie a představivost. Jak popisuje matka, *„kreativitu je možné sledovat jak ve hře, tak i pohrávání si s idejemi. Vymýšlí, co by mohlo být, aby svět fungoval“*

lépe, a nebrání se ani myšlenkám, o kterých ví, že v reálném světě nejsou možné. Vysoká představivost se u něj projevuje hlavně při úkolech, kdy je nějaký obrázek rozstříhán na více kousků. Syn se na něj podívá a hned pozná, o jaký obrázek se jedná.“

Učitelka mateřské školy hodnotí Matějův smysl pro detail: *„Chlapec je také velký detailista. To souvisí i s jeho ulpíváním na řádu a pravidlech. Vadí mu, když věci nejsou na svých místech a nejsou srovnané tak, jak by měly být. Proto se často stává, že z umývárny odchází jako poslední a po ostatních dětech spravuje ručníky, mýdla apod. Další oblastí, kde se zaměřuje na detaily je jídlo. Je schopen jej několikrát přebrat, aby se přesvědčil, že v něm není nic, co mu nechutná a až potom začíná jíst. Nutno dodat, že většina dětí je již dávno po jídle a hrají si, ale to mu vůbec nevadí. Jeho cit pro detaily se projevuje i v rámci myšlení, neustále se ptá proč? V souvislosti se zaměřením na detaily je chlapec také velmi kritický a to i sám k sobě. Pokud nějakou činnost neprovádí do detailu přesně tak, jak je v instrukci, je z toho nespokojen a přemýšlí, jak to udělat lépe“.*

„Matěj je schopen číst po slabikách. Není k tomu však cíleně vedený. Naopak, skvěle umí poznávat základní číslovky“. Jak dále popisuje matka, jsou u chlapce zřetelné projevy verbálního nadání. „Vývoj řeči probíhal podle mne daleko rychleji než u ostatních dětí. Zhruba v šesti měsících řekl své první slovo, což bylo „glóbus“, následovala slova „máma“ a „táta“. Před prvním rokem již docela srozumitelně breptal. Zhruba v roce a půl mluvil ve větách. Bylo mu dobře rozumět, neměl výrazné problémy se správnou výslovností jednotlivých hlásek. Má velmi dobré vyjadřovací schopnosti. Gramatiku chápe bez problémů.“ ... „Nebojí se mluvit ani v cizím prostředí, mluví srozumitelně, nahlas a velmi rád diskutuje. Pokud má někdo jiný názor, i dospělý, je schopen si ten svůj vyargumentovat a prosadit. Již nyní je možné u něj pozorovat vytváření si vlastních vyhraněných názorů. Daleko efektivněji komunikuje s dospělými než s vrstevníky.“

Matka se také vyjadřuje k chlapcovým oblíbeným aktivitám: *„K Matějovým oblíbeným hrám patří puzzle, pexeso a malování akvarelovými barvami. Dále vyhledává knihy, encyklopedie, časopisy a atlasy, rád dostává hádanky a rád je také vymýšlí. Dlouho nevydrží jen sedět, raději si hraje se stavebnicí apod., proto téměř vůbec nevyhledává televizi či počítač“.*

Složitě je chlapcovo postavení v kolektivu třídy v mateřské škole, které popisuje učitelka: *„Od začátku jeho docházky byly s chlapcem problémy. Dodnes nemá mnoho kamarádů, je spíše samotář, ovšem rád se prosazuje a to někdy i na úkor ostatních dětí. Ve hře se projevuje jeho nezávislost na jiných dětech, hraje si raději po svém, než aby se přizpůsobil pravidlům kolektivu. Matěj velmi nerad spolupracuje s ostatními, nerad se dělí o hračky, k ostatním dětem není příliš vstřícný, empatický a není schopen respektovat jejich potřeby, pokud jsou v rozporu s jeho potřebami. Na druhou stranu je schopen poskytnout jinému dítěti pomoc a oporu, poradí mu, když se ho na něco zeptá, protože to lahodí jeho pocitu důležitosti. Pokud je nucen s dětmi spolupracovat a nechce, často trpí výbuchy vzteku. Děti si jej proto často dobírají, a pokud u něj tento afektovaný výbuch propukne, stává se terčem posměchu pro zbytek třídy. To vše je způsobeno jeho nadměrnou vzdorovitostí a nadměrnou snahou prosadit se. Maminka si také často stěžuje, že se mu děti ve školce smějí“.*

Lukáš je pětiletý chlapec s diagnostikovaným intelektovým nadáním. Navštěvuje běžnou integrovanou mateřskou školu, kde je s ním pracováno na základě individuálního vzdělávacího plánu. Chlapec se narodil do úplné rodiny. V rodině je nejmladším dítětem, má o dva roky starší sestru. Matka má vysokoškolské vzdělání, otec středoškolské zakončené maturitní zkouškou.

Těhotenství matky probíhalo v pořádku. Lukáš se narodil o týden dříve císařským řezem. Jeho zdravotní stav je dobrý, trpí však občasnými problémy s astmatem. Lukáš mívá podle matky problémy se spánkem, a to již od kojeneckého věku: „*I když jsme na něm pozorovali obrovskou únavu a vyčerpání, odmítal spánek a vydržel dlouho plakat, dokud ho pláč ještě více nevyčerpá a on konečně usnul... Ve věku kolem roku a půl zcela odmítal denní spání, ale přesto se stávalo, že jsme jej nacházeli, jak usnul při některé ze svých her. Byl tedy zvyklý fungovat do naprostého vyčerpání, což se u něj projevuje dodnes. Noční spání probíhalo také s velkými komplikacemi, v kojeneckém věku se běžně budil až 5 krát za noc. Tohoto zlovyky se zbavil až po úplném odstavení kojení.*“

Rodiče i prarodiče se snaží obě děti, Lukáše a jeho sestru, vychovávat, jak nejlépe dovedou. „*Trávíme jako rodina spolu volný čas, hlavně výlety a sport... V poslední době se cílem výletů často stávají hrady, zámky, tvrze a zříceniny, o které děti projevují velký zájem*“. Podle učitelky mateřské školy má chlapec i velmi dobrý vztah se svými prarodiči, kteří jej často hlídají a vyzvedávají z mateřské školy. „*...pro svá vnoučata vymýšlí spoustu her, hlavolamů, rébusů, bojovek ... nikdy jsem se ve své kariéře ještě nesešla s tak dobrodružnými prarodiči. V přítomnosti těch dětí jakoby se z nich taky staly děti a vymýšlí a vymýšlí jednu akci za druhou, Lukáš je z nich naprosto nadšený.*“

Nadání u Matěje pozorovali už jeho rodiče ještě v batolecím věku. „*Nevěděli jsme, do jaké míry je jeho šikovnost ovlivněna jeho snahou o ztotožnění se se starší sestrou, a do jaké míry se jedná o projevy nadaného chování. Proto jsme se rozhodli vyčkat, až co na něj řeknou paní učitelky v mateřské škole*“. V mateřské škole se domněnky rodičů potvrdily a chlapec byl učitelkami doporučen na vyšetření do pedagogicko psychologické poradny. Chlapec má vypracovaný i svůj individuální vzdělávací plán. Paní učitelky popisují jeho obsah: „*Snažíme se Lukášovo nadání rozvíjet těžšími úkoly, neomezujeme ho v jeho projevech tvořivosti, i když se jedná o několikahodinovou distanci od činností ostatních dětí v kolektivu. Jeho práce zakládáme do portfolia, které zasíláme po rodičích chlapce do pedagogicko psychologické poradny.*“

Učitelky popisují chlapcovy kognitivní dovednosti: „*Lukáš má výbornou paměť na různá fakta, jako například letopočty, jména, příběhy. Snadno si nové věci zapamatovává, uchovává i vybavuje. Události či jevy, které jej zaujaly, snadno popisuje do detailů. Snadno si zapamatovává i obtížnější postupy. Stačí mu jednou sdělit sled jednotlivých kroků a on si je bez problémů zapamatuje a je schopen je použít... Touto schopností převyšuje své vrstevníky, těm se musí na rozdíl od Lukáše postup zopakovat vícekrát, než si jej dostatečně zafixují v paměti. Paměť umí zaměřit selektivně, umí vyhodnotit podstatu problému a na tu se soustředit.*“ „*Lukášovo myšlení je velmi tvořivé, originální a samostatnější než u jeho vrstevníků. Při plnění úkolů je velký detailista, úkoly jsou promyšlené a výsledek práce ukazuje, až když je podle něj dokonalý. Je velmi kritický ke svým výtvorům i k výtvorům ostatních. Je schopen nazírat na úkol z více perspektiv a vyhodnocovat jednotlivé pokusy o jeho řešení. Chápe kauzální vztahy.*“ „*Rád se učí nové věci, jeho touha po vědění je znát na první pohled. Pokud mu někdo vypráví novou událost či vysvětluje nové jevy, doslova hltá každé jeho slovo. Takové poučování často doplňuje svými všetečnými otázkami, dokud nezjistí všechny detaily, které ho o dané situaci či o daném jevu zajímají. Vyzoborovala jsem, že vysvětlením čehokoliv nového jeho zájem o problematiku zdaleka nekončí. O věci si dál přemýšlí a často se stává, že se v zápětí vrátí s otázkou - a mohlo by se to stát i takto? ... Já si myslím, že by to bylo lepší takto...*“

Vývoj řeči probíhal u Lukáše rychleji než u jeho vrstevníků. Chlapcova matka dodává: „*V jednom roce uměl na třicet slov. Mimo základních slov jako tata, mama, baba, děda, a podobně, znal zvuky všech domácích a některých dalších zvířat. V roce a půl začal tvořit první jednoduché věty. Správnou výslovnost všech písmen se naučil bez problémů. Gramatiku vždy chápal a umí ji používat. Někdy se dokonce stává, že opravuje svou starší sestru. Má velkou zálibu mluvit v tzv. šifrách: větu říká pozpátku, čili poslední slovo řekne jako první...*“ Učitelka mateřské školy dodává: „*Lukáš nemá problémy s verbálním projevem. Nestydí se vystoupit na veřejnosti, ať už se jedná o recitaci, diskusi či jeho vlastní příběhy. Má bohatší slovní zásobu než jeho vrstevníci. Umí vytvářet bohaté věty, které se řídí správným slovosledem, rád používá přívlastky u věcí, které chce v projevu vystihnout... Pokud chce sdělit něco silně emotivního, mluví velmi rychle. Někdy se mu stává, že si v té rychlosti nemůže hned vzpomenout na české pojmenování slova, a tak používá anglická slovíčka, které jej doma učí matka. Čili, který jazyk mu v hlavě přijde jako první na mysl, ten použije.*“

Chlapcova matka dále popisuje vývoj schopnosti číst a psát: „*Touha po poznávání nových věcí a schopnost samostatného myšlení i řešení problémů způsobily, že se sám naučil číst a psát. Poznávat jednotlivá písmena se naučil podle slabikáře, potom je zkoušel opisovat. Dnes již umí poznávat všechna tiskací i psací písmena, většinu tiskacích umí napsat a některé psací také. Baví jej i matematika. Se setrou se naučil počítat, bez problémů sčítá a odčítá čísla do sta. Matematické principy sčítání a odčítání pochopil sám, aniž by mu je někdo vysvětloval.*“

Jeho fantazie a představivost jsou také velmi vytrvalé. Učitelka mateřské školy popisuje, že „*při hře s vrstevníky si rád vymýšlí nová pravidla, nové scénáře a neustále něco přepracovává podle své fantazie. Rád si*

vymýšlí nové příběhy a pohádky. Do svého fantazijního světa rád uniká a často se stává, že se mu tak mažou hranice mezi reálným světem a tím, co se odehrává jen v jeho hlavě. Často uniká do historie a představuje si, že je nějakým králem či rytířem, což souvisí s jeho koníčkem historií“. Chlapcova matka fantazii chlapce dokresluje svým tvrzením: „Říká nám, že se něco stalo a tvrdohlavě si za tím stojí. Je nám jasné, že to není pravda. Psycholožka nám ale vysvětlila, že tomto věku to však nelze považovat za projevy lhaní, že to jen odráží jeho vospělou a bohatou představivost.“

Lukáš preferuje týmové a tvořivé hry, u kterých uplatní své myšlení: Podle jeho matky „rád hraje deskové hry, jejichž pravidla se učil zároveň se svou starší sestrou. Není zvyklý, že musí vyhrávat pouze on a už to ani nevyžaduje. Dříve se dost vztekal, když prohrával, ale to jsme ho už odnaučili. Myslím si, že mu jde teď spíše o zábavu spojenou s hrou, než o výsledek jako takový. Pokud si hraje sám, preferuje stavebnice, ze kterých si vyrábí věci podle svých představ. Dále rád skládá puzzle, luští křížovky a rébusy a také se zajímá o historii. To je jeho velký koníček. Rád sleduje naučné historické dokumenty v televizi, prohlíží si historické slovníky a encyklopedie... Před spaním místo pohádek čteme pověsti a podobnou literaturu zabývající se historickými příběhy. Nazpaměť zná spoustu historií hradů a zámků, které jsme navštívili. Má výbornou paměť na letopočty a jména panovníků. Přesto zatím před historickými fakty preferuje spíše pověsti a legendy, kde se vyskytují i nadpřirozené bytosti. Zájem o historii se projevuje i u jeho otce, spolu také většinou na toto téma vedou diskuse. Baví jej i angličtina a často se stává, že sám přijde a chce se učit nová slovíčka. Rád si hraje anglicko-české pexeso tak, že si otočí nějaký obrázek a říká si jeho název česky i anglicky.“

V oblasti hrubé motoriky probíhal podle matky jeho vývoj takto: „Sedět začal okolo pátého měsíce a chodit se naučil před prvním rokem. V té době neuměl ložit, zato se kolem osmého měsíce začal stavět na nohy u nábytku a kolem něj byl schopen již v tomto věku chodit. Problémy u něj nastaly v oblasti ovládnání vyměšování. Denní začal ovládat až před nástupem do mateřské školy a noční ve čtyřech letech...“ V oblasti jemné motoriky není Lukášův vývoj zcela vyvážený. Matka popisuje: „Brzy se naučil házet a chytat míč, kolem druhého roku, ovšem dodnes má problémy s kreslením. Očividně jej tato činnost nijak nezaujala a tak ji ani nevyhledává. Tužku sám od sebe bere do ruky pouze pokud se pokouší opisovat písmena a slova z knih. Tato schopnost se u něj projevila ve dvou a půl letech. Kolem roku a půl se naučil sám jíst lžičkou a ve třech letech příborem.“

Zaměříme se nyní na popis afektivních stránek osobnosti nadaného chlapce. Matka chlapce tvrdí: „Lukáš nemá problém s motivací. Ve svém volném čase má dostatek prostoru k tomu, aby se věnoval věcem, které jej baví. Dokáže se na tyto věci dlouze soustředit, a to, i pokud se mu hned nedaří úkol zvládnout. Přemýšlí nad jeho řešením, dokud jej nějaké nenapadne. Pokud si svým řešením není jistý, chodí o něm diskutovat s povolanějšími, většinou s otcem či paní učitelkou. Silná motivace se projevuje i u poznávání nových věcí“

Matka Lukáše dále říká, že: „má energie na rozdávání, je to takové neposedné pískle... Neustále něco vymýšlí a rád do svých her zapojuje všechny z okolí, sestru, babičku, dědečka...“ Rozdily však můžeme vysledovat, pokud si Lukáš hraje s dětmi v mateřské škole. Učitelka dodává: „U dětí má tendenci je spíše ovládat, přiřazovat jim role a některým méně průbojným dokonce diktuje jejich scénář ve hře. To se projevuje například tak, že dítěti řekne - jakože ty teď jdeš zachránit princeznu a řekneš jí přesně tady toto... Vtipné je, že jej děti většinou poslechnou a opravdu dělají a říkají to, co jim řekne... Starší a některé i stejně staré děti toto ale samozřejmě nerespektují a nevyhledávají proto Lukášovu přítomnost“.

Matka chlapce se ještě zmiňuje o dalších sociálních dovednostech chlapce. „Je schopen rozpoznat autoritu dospělého člověka a nemá problém s uznáním této autority.... Je schopen empatie a vcítění se do problémů jiných lidí a rád o nich dlouze diskutuje. Většinou ihned nabídne několik řešení, které by měli udělat, aby se problému zbavili... Problém je u něj s dodržováním pravidel, většinou je nevnímá, protože je zrovna zapálený do nějaké své činnosti a na pravidla zapomíná. I když mu je přesně stanovíme, zatím se docela míjí účinkem. Například při hře zapomíná na čas, a i když už umí poznávat hodiny, nikdy sám od sebe nepřijde včas na večeri...“ Problémů s vnímáním pokynů si všimá i učitelka mateřské školy: „Rodiče chlapce dost omlouvají, že má svůj svět a že to nevnímá, já bych v tomto ale do budoucna viděla možný zdroj problémů při výchově Lukáše. Je totiž dost inteligentní na to, aby dokázal této volnosti zneužít ve svůj prospěch.“

Do mateřské školy nastoupil ve dvou a půl letech, a to na jeden týden v měsíci, na celý měsíc potom ve třech letech. Matka vidí chlapce v prostředí mateřské školy téměř bezproblémově: „Nástup pro něj nebyl nijak komplikovaný, protože do té samé školky chodila i jeho sestra, kterou jsme společně vyzvedávali. Snadno si našel kamarády, převážně chlapce. Podle paní učitelky se rád zapojuje do svých her na rytíře, draky a jiné historické postavy a taky si doma často nacvičuje loutkové představení pro děti. Do školky chodí velmi rád...“ Socializaci chlapce dokresluje učitelka mateřské školy: „Má zde spoustu kamarádů a obdivovatelů, kteří lahodí jeho egu. Cítí se zde silný, má pocit, že ostatní děti převyšuje svými schopnostmi a dává to patřičně najevo. Nemyslí to ale nijak zle. Spíše to bere jako fakt, za který se nemusí stydět. Stejně tak to chápe i většina dětí v kolektivu, kteří jej uznávají jako iniciátora většiny her. Zároveň se u něj projevuje schopnost vcítění se do jiných dětí a o emoce jiných se zajímá. Umí poznat nálady jiných, snaží se pomoci kamarádům, když jsou smutní...“ „S Lukášem nemáme žádné závažné výchovné problémy... Problémem, který řešíme, je fakt, že chce s dětmi hrát pouze takové hry, které on sám vymyslel a tak někdy vznikají střety. Lukáš také neumí být v klidu, je to typ dítěte, které neumí vypnout... je běžné, že neusne. Nikdy nezažil nudu... Někdy je velmi náročné jej v tomto uspokojit. Občas bývá výbušný a vzteklý...“

Kristýna přišla na svět komplikovaným klešťovým porodem. Byla jsem upozorněna lékaři, že tato zkušenost může na dítěti zanechat následky v podobě opožděného vývoje, případně problémy s učením, s dyslexií, dysortografií. Tato předpověď se naštěstí nenaplnila a Kristýna se vždy rozvíjela k mé velké radosti.

Vývoj dcery nikdy nešel ruku v ruce s vývojem jiných dětí. Vždy byla o malý kousek napřed, ať už se to týkalo prvních krůčků, prvních slov a jiných dovedností. Nikdy jsem tomu nepřikládala významnější váhu. Nesnažila jsem se ji nijak brzdit, ani přehnaně rozvíjet. Přirozeně byl podporován její zájem o věci, které ji bavily.

To, že vývoj Kristýny je poněkud rychlejší než u jiných dětí, jsme pokládali za „normální“, neboť vyrůstala ve společnosti dospělých. Vzpomínám-li na konkrétní případy jejích projevů, zaujalo mne, když v roce a půl, k velkému údivu všech kolemjdoucích, hlásila na autobusové zastávce čísla příjíždějících trolejbusů, anebo později, asi kolem čtyř let, nahlas četla nápisy na plakátech. Připomínám jen, že k této dovednosti nikdy nebyla cíleně vedena.

V Kristýnčiných třech letech si jejího nadání začala všimnout i naše dětská lékařka na pravidelných zdravotních prohlídkách. Při zkoušení kvality zraku paní doktorka ukazovala obrázky na tabuli a dcera protestovala, že není mimino a chce číst čísla a písmena.

V té době jsme již věděli, že její potenciál převyšuje děti stejného věku. Tomu odpovídal i výběr hraček. Panenky ji nezajímaly. Na prvním místě vždy byly kostky, puzzle, stavebnice a jiné didaktické hry, nad kterými musela více hloubat. Později to bylo scrable a sudoku.

Když se dívala na televizi, zaujaly ji zejména dokumentární filmy o přírodě, cestopisy, z kreslených seriálů dávala přednost pořadům *Byl jednou jeden život*, *Byl jednou jeden vynálezce* aj. Již od malička velmi ráda kreslila. Její výtvarný projev nebyl nijak úžasný, co se týče estetické stánky. Z kreseb však bylo patrné zaujetí pro detail. Ráda si obkreslovala vlajky států z atlasu a následně celou rodinu zkoušela, zda-li víme, ke kterému státu daná vlajka patří.

Ve čtyřech letech začala dcera psát. Nikdo z nás ji k tomu nevedl, tato činnost ji „pouze“ velmi nadchla. Řešili jsme jen, jestli ji máme nechat psát foneticky, anebo již začít vysvětlovat základy pravopisu, aby ve školním věku neměla problémy s „přeučováním“. Tehdy jsme poprvé požádali o radu odborníka a začali více sledovat toto problematiku.

V mateřské škole byla Kristýna oblíbená, jak mezi dětmi, tak u paní učitelek. Působila vyrovnaným dojmem, nikdy dětem neubližovala. Vždycky se dokázala zastat slabších. Byla ráda centrem pozornosti a ve většině případů ji hnala vpřed touha být nejlepší. Díky své výřečnosti, energii a kreativnímu myšlení vymýšlela ostatním dětem nejrůznější hry.

Na první pohled vypadá, že mít doma nadané dítě je výhra pro celou rodinu. Občas se ale vyskytovaly okamžiky, kdy byly na nás rodiče kladeny opravdu vysoké požadavky. Kristýnka musela být neustále zaměstnaná nějakou činností, nedokázala jen tak sedět a lelkovat. Když se jí náhodou na malý okamžik přestal věnovat někdo dospělý, našla si takovou aktivitu, která zajisté nebyla myšlena špatně, ale měla negativní důsledky (např. malby na zeď). Neúnavně kladla všem rodinným příslušníkům hromady otázek a vždy vyžadovala přesnou a vyčerpávající odpověď. Bylo pro nás tehdy těžké rozeznat přiměřenost odpovědí, které již je schopna vstřebat, a na které ještě není zralá. S manželem jsme na sobě pozorovali, že nám občas chybí energie na zvládnutí tak živého dítěte.

Projevy naší dcery jsme konzultovali s dětskou lékařkou. Doporučovala, abychom poslali Kristýnu do školy o rok dříve, než je tomu obvyklé, aby se mohla dále rozvíjet po kognitivní stránce. Školka, kterou navštěvovala, jí už v tomto směru mnoho dát nemohla. Tomuto řešení jsem nebyla příliš nakloněna, neboť mám sama podobnou zkušenost. Do základní školy jsem nastoupila o rok dříve a problémy, zejména emočního a sociálního rázu, mne provázely po dlouhé období. Nehledě na to, že jsem toto rozhodnutí svým rodičům mnohokrát vyčetla.

V dceřiných pěti letech jsme na radu dětské lékařky navštívili „diagnostické dny“ v jedné základní škole, která se specializuje na výuku nadaných dětí. Zde se dcera zúčastnila

testů školní zralosti, testů IQ a podrobného pedagogicko-psychologického vyšetření. Bylo mi sděleno, že má opravdu vysoce nadprůměrné výsledky v mnoha oblastech.

Po rozhovoru s tamější psycholožkou jsme dřívější nástup do školy odložili. Dostali jsme navíc mnoho rad a návodů, jak s těmito dětmi dále pracovat a rozvíjet je. Bylo nám doporučováno, aby dcera nastoupila buď do školy, specializující se na edukaci talentovaných dětí, anebo byla integrována jako nadaná v běžné základní škole.

Po dlouhých úvahách jsme se s manželem rozhodli dceru integrovat do běžné základní školy. Toto stanovisko bylo ovlivněno řadou faktorů. Škola byla blízko bydliště, znali jsme paní učitelku, a ta byla ochotná používat individuální přístup a tvořit individuální vzdělávací plán.

Při pokusu o integraci Kristýnky do běžné základní školy zpočátku nebyly žádné problémy. Učivo zvládala v předstihu, proto ji paní učitelka zaměstnávala tím, že jí dávala více úkolů v hodinách, nebo řekla, ať pomáhá slabším dětem. Po prvním půlroce jsme ale zjistili, že se Kristýna ve výuce velmi nudí, i přesto, že dostává práci navíc. Po dohodě s paní učitelkou jsme sestavovali od pololetí individuální plán společně. Jelikož jsem také učitelka, vytvářela jsem pracovní listy, které si dcera s sebou nosila do školy pro případ, kdyby byla dříve hotova se zadanými úkoly. Uvědomovala jsem si, že jde pouze o dočasné řešení, neboť jsem na přípravu měla čas v průběhu své mateřské dovolené.

Další nevýhoda pramenila z faktu, že pravidelně docházelo k vyčleňování Kristýny z kolektivu spolužáků, protože dělala zcela odlišnou práci než oni. V tomto ohledu se ke mě donesly názory rodičů ostatních dětí, že je demotivující mít ve třídě takového žáka jako je Kristýnka. Dcera se rovněž svěřovala se školními zážitky, například s tím, jak vždy soutěží o krále počtářů. Kristýna byla v těchto i ostatních vědomostních turnajích naprostým vítězem, což samozřejmě přispívalo k dalšímu vyčleňování z kolektivu. Občas se stávalo, že raději nechala místo sebe vyhrát jiné dítě.

Následovaly další návštěvy specializovaných pedagogicko-psychologických poraden. Zjistili, že v první třídě měla výsledky čtenářského výkonu srovnatelné se žáky čtvrté třídy a v matematice zvládala učivo druhého a některé prvky třetího ročníku. Celkově ji hodnotili jako mimořádně kognitivně nadanou s všestranně rozvinutými schopnostmi, akcelerace byla shledána zejména v oblasti matematiky a jazyka českého. Závěrem diagnostiky bylo doporučení na přestup do specializované školy.

V současné době je Kristýna ve třídě pro nadané děti, kde navštěvuje druhý ročník. Nízký počet žáků ve výuce (deset) umožňuje učitelce aplikovat individuální přístup. Škola zcela ustoupila od známkování a hodnotí pouze slovně. Další výhodou rozhodně spatřuji v tom, že nemusí být ve výuce napřed, jako tomu bylo na předchozí škole, ale může pracovat s dětmi na shodných úkolech. Učitelé zachází při výkladu více do podrobností a volí jiné obtížnější způsoby výuky. Často využívají počítačů, laboratoří, pracují s encyklopediemi, používají projektovou výuku. Spolužáci jsou velmi vstřícní. Okamžitě ji přijali do svého kolektivu.

Kristýnka je v nové škole teprve měsíc. Proto si nedovolím současný stav podrobněji hodnotit a srovnávat s předchozími zkušenostmi. Faktem však je, domů přichází nesmírně spokojená. A stejně jako ona, jsme spokojeni i my rodiče.

Maminka Kristýny

Jakub

„Tento chlapec se narodil dvaceti čtyřleté mamince. Těhotenství bylo bezproblémové, až na to, že porod musel být vyvolávaný asi čtrnáct dní po termínu. Na svět přišel zcela zdravý, 3500 gramový kluk a mračil se. Jeho oči se dívaly jaksi zvláště nedětsky, musely si na sebe s maminkou teprve zvykat. Bylo to hezké okaté dítě, takže brzo se stal terčem obdivu různých tetiček a babiček a jeho i mé sebevědomí jen rostlo. Bezesné noci a bezdůvodně prokřičené dny se do roku a půl nedaly ani spočítat. Chodil od jedenácti měsíců a mluvil po druhém roce ve větách. Hlásku Ř jsme vysvětlovali jen jednou a do pár dní ji uměl. Opět všechny překvapoval na kočárku, jak si soustředěně prohlížel časopisy s auty. Do kolektivu dětí se moc nehrnul a držel se mámy. Nesnášel změny. Ve školkovém období se naučil číst asi do čtyřech let a neustále se na něco ptal, z čeho se to vyrábí. Byl oblíbencem učitelek mateřských škol, ale vždy dodávaly, jak je to s ním nelehké. Ke každé činnosti potřeboval důvod. Byl schopný do extrému přivést každý obrazný nebo nepovedený příkaz. Na doporučení, že má zdravít, například zdravil hlasitě každého ve městě a šibalsky pokukoval, co z toho bude. Jeho hlasitých projevů si nikdo nemohl nevšimnout. Vzpomínám na obrázek u paní psychologky s úkolem, ať něco nakreslí. Byl to do detailů propracovaný panáček s nápisem JÁ. Ve škole ho to moc bavilo, ale zanedlouho začaly problémy se staršími spolužáky. Bylo ho neustále slyšet, a tak se stal terčem posměšků a někdy i fyzických potyček. Cestou domů diskutoval často se staršími spoluobčany a ti ho pak obdivovali, že někteří doslova číhali, až půjde domů ze školy, aby s ním mohli povídat.

V učení prospívá normálně. Často nechápe, proč se má některé věci učit, a když mu řeknu důvod, aby z něj něco bylo, tak tvrdí, že tu stejně jednou nebude a je to světu jedno. Jediné, co ho někdy žene k učení, je jeho přirozená zvědavost. Moc rád cestuje po světě. Malicherné problémy jsou problémy velké a paradoxně složitější situace zvládá jako dospělý. Má velké sociální citění k malým dětem i starším lidem. Sporty mu jdou jen ty jednoduché a nenáročné na koordinaci pohybu. Věnuje se hře na flétnu a na klavír, ale má období, kdy ho to vysloveně nebaví. Nevěří si. Neustále se uráží a má sklony hnát věci do extrému. Někdy se projevuje i sklon k sebeubližování. Píše si deník a dost čte.

Jak přešel dvanáctý rok, docela se v něm začíná vyrovnávat ten uzavřený dospělý a dítě pomalu ustupuje. Už neposloucháme věčné výbuchy pláče kvůli maličkostem. Dokonce si našel mezi vrstevníky první přátele a projevuje se podle mě přímoúměrně věku. Uvidíme, zda se ty dvě osoby v něm už dokáží konečně domluvit. Ještě je sice nevyzrálý, ale věřím, že z něj bude přece jen rozumný a slušný člověk. Třeba se mu taky podaří rozluštit věčnou otázku, co je realita a co sen.“

Maminka Jakuba

Petr

Nadaný chlapec pochází z podnětného intelektuálního prostředí. Je jediné dítě vysokoškolsky vzdělaných rodičů. Se svými rodiči a babičkou žije v rodinném domě na vesnici.

Petr byl narozen po termínu. Porod byl podle matky dlouhý a komplikovaný. Na základě opožděného fyzického vývoje Petr pravidelně až do tří let navštěvoval neonatologickou poradnu.

Matka popisuje, že Petr byl v předškolním věku z pohledu rodiny téměř bezproblémové dítě. Jediná větší obtíž spočívala v malé potřebě spánku. Odmítal spánek po obědě a večer neusnul před 22. hodinou.

Začal chodit v deseti měsících. V prvním roce chodil s jistotou. Již před třetím rokem mluvil v souvislých větách. Určité obtíže měl s výslovností sykavek, což se upravilo později, až v sedmi letech. Co se týče jemné a hrubé motoriky, byla podle rodičů na docela dobré úrovni. I když byl chlapec poměrně tělesně obratný, preferoval „sedavé“ činnosti. Oblíbil si nejrůznější stavebnice a komplikované konstrukce, na nichž si odbourával svoji zvýšenou potřebu intelektuální aktivity.

Rodiče již brzy u svého syna zpozorovali rozvinutou paměť a nadprůměrné rozumové schopnosti. Petr byl vždy velmi zvědavý a aktivně přijímal nejrůznější podněty. Se zálibou si prohlížel knihy, obrázky, rád poslouchal hudbu a vypravování pohádek.

Rozvinuté rozumové schopnosti se odrážely i ve výběru her a hraček. S oblibou tvořil rytmické verše, vymýšlel si vlastní pohádky. Hrál deskové hry s komplikovanými pravidly. Ve čtyřech letech znal všechny dopravní značky a ovládal názvy aut. Zajímal se o letadla, vlaky, nádraží a funkci hodin. Ve čtyřech letech nakreslil hodinový ciferník s římskými číslicemi, které si pamatoval z místního kostela. Běžné dětské hry a hračky, jako například autíčka, jej nezajímaly. Chlapec je i hudebně nadaný. Odmala citlivě vnímá rytmus a melodii. Rád zpívá, tančí a poslouchá hudbu.

Číst se naučil rok a půl před nástupem do základní školy. Jeho babička, dnes již bývalá pedagožka, ještě v té době pracovala jako učitelka v první třídě a předškolního chlapce občas brala s sebou do vyučování. Právě zde se naučil několika školním dovednostem.

Podle rodičů má chlapec veselou povahu, která se občas střídá s negativismem a náladovostí. Vždy vyžadoval po rodině neustálou pozornost a za každou cenu chtěl na sebe upozornit. Byl velmi perfekcionista, všechno měl do detailů propracováno a chtěl ve všem vynikat.

Matka během rozhovoru ukazuje několik obrázků svého syna, které vytvořil ve třech a čtyřech letech. Na obrázcích jsou zachyceny nejrůznější výjevy ze společných výletů s rodinou. Je až obdivuhodné, jak si chlapec vše zapamatoval a dokázal zachytit i sebemenší detaily. Jak tvrdí matka, Petr nikdy nebyl spokojen, dokud práce nebyla v jeho očích dokonalá. Dokonce několikrát výrazně žádal otce, aby mu například pomohl do obrázku zakreslit pravidelné geometrické tvary anebo nápisy, které v té době ještě Petr sám nesvedl.

Vztah ke členům rodiny byl vždy bezproblémový. Je dodnes silně fixován na matku, což v raném dětství byl jeden z důvodů, proč odmítal navštěvovat mateřskou školu. V předškolním věku tedy vesměs komunikoval pouze s dospělými lidmi. Odmala se dokázal vyjadřovat na poměrně vysoké úrovni. Mezi vrstevníky však komunikace naprosto vážla. V mateřské školce si učitelka stěžovala na chlapcovy problémy v oblasti sociálních vztahů.

Petr byl odmala svými rodiči vychováván velmi demokraticky. Mírně uvolněného výchovného stylu podle výpovědi matky nikdy nezneužíval. Pokud byl na Petra kladen jakýkoli nátlak, přestával spolupracovat a vztekal se. Veškerý volný čas v předškolním období trávil pouze s rodiči a babičkou. Dospělé napodoboval nejen v komunikaci, ale i během her.

Chlapec se do první třídy údajně těšil, toužil po vzdělávání. Napomohl tomu i fakt, že prostředí již dobře znal z návštěv v babiččině třídě. Prvotní nadšení ale brzy začalo přerůstat v rozčarování, což bylo způsobeno zkreslenou představou o průběhu vyučování. Petr trpěl velkým steskem po rodině. Tuto situaci s největší pravděpodobností nezjednodušila ani babička, která se přiznala, že zpočátku musela být ve třídě s chlapcem přítomna. Je možná logické, že se začal vyostřovat vztah mezi třídní učitelkou Petra a jeho babičkou, bývalou učitelkou. Tehdejší třídní učitelka vypovídá, že Petrova babička měla tendenci neustále zasahovat do průběhu výuky a dokonce i vnukovi pomáhala s některými úkoly.

Když byly babičce její pravidelné návštěvy třídní učitelkou rozmluveny, začal chlapec ještě výrazněji ve výuce trpět. Nedokázal s ostatními dětmi navázat přiměřený kontakt a byl vyčleněn z kolektivu. Separaci od kolektivu dětí pravděpodobně umocnila i třídní učitelka, která se snažila vyhovět chlapcovu nadání, ale zejména požadavkům babičky a nabízela Petrovi diferencované úkoly k vypracování mimo kolektiv spolužáků. Chlapec byl často vyňat z kolektivu a v zadní části třídy sám pracoval s náročnějšími texty a úkoly, zatímco se ostatní učili číst. Pro chlapce, který byl až doposud

zvyklý na veškerou pozornost, bylo odmítnutí spolužáky a získání nového místa v zadní lavici téměř neúnosné. V průběhu prvního pololetí první třídy se dovednost čtení u Petra a zcela zautomatizovala. Chlapec prý vždy odmítal číst Slabikář a jiné jednoduché texty. Po prvním čtení si pamatoval nazpaměť i delší texty.

Při společných třídních aktivitách měl Petr odlišné tempo práce. Byl pomalý během činností, které jej nebavily. Mezi ně patřilo například vymalovávání, stříhání a soutěživé aktivity. Perfekcionistický chlapec nestíhal ani při psaní písemek, protože nad vším do hloubky přemýšlel. Časová omezenost a používání soutěživých aktivit chlapce vyvádělo z míry. Jiné úkoly, které jej bavily, naopak v té době dokončoval mezi prvními. Petr neustále vyžadoval od učitelky pozornost, chtěl dělat jiné úkoly než ostatní, neustále kladl spoustu otázek. Pokud učitelka nevyšla chlapci vstříc, často odmítal pracovat, nebo se vztekal. Petr byl v prvním pololetí první třídy doporučen učitelkou na psychologické vyšetření. Rodiče však radikálně odmítli.

Během dalších školních let třídní učitelka pozoruje zrání osobnosti chlapce. Přestávají na něj být větší stížnosti. Ve třetí třídě došlo údajně ke zklidnění a vyrovnání. S třídní učitelkou si začal dokonce rozumět. Motivovaly jej pochvaly, které dostával za aktivní přístup ve výuce. Postupně se začaly měnit i vztahy mezi dětmi ve třídě. Spolužáci se naučili jeho osobnost tolerovat a utvořily se nové kamarádské vazby.

Petra jsem poprvé poznala, když navštěvoval šestý ročník a já jsem tuto třídu dostala z českého jazyka. Možného nadání jsem si všimla hned v první vyučovací hodině, když se měly děti představit pomocí krátkého slohového úkolu. Chlapec na první pohled zaujal svým vyjadřováním, které bylo v porovnání s ostatními na vysoké úrovni. Petr dále hbitě reagoval na problémové otázky, nacházel nové vztahy v nabytých informacích a s lehkostí tvořil nejrůznější úkoly. Všimla jsme si též jeho expertních znalostí z historie, fyziky a zeměpisu.

Petr má dnes výtečné studijní výsledky. Je téměř všemi učiteli chválena považován za úspěšný studijní typ. Perfekcionistický chlapec však přiznává, že má ve znalostech a dovednostech velké mezery. Doma se proto minimálně hodinu a půl denně připravuje na následující školní den. Má pocit, že doma se toho naučí daleko více než ve škole. Ve výuce má problémy se soustředěním a s neustálým časovým omezením. Je precitlivělý na hluk ve škole, odpoledne údajně trpí vážnými bolestmi hlavy.

Petr má v současné době v kolektivu dětí poměrně dobrou pozici. Je předsedou třídy a téměř všechny děti jej uznávají. Volný čas tráví studiem a cestováním s rodinou. Rád pracuje na počítači, je vášnivým sběratelem nejrůznějších předmětů, které následně rozděljuje do tematických kategorií. S oblibou tvoří komplikované dějepisné kvízy. Veškerý volný čas tráví v rodinném kruhu, s ostatními dětmi si nehraje.

